

Svenska Unescorådets nyhetsbrev December 2024

Nu har fäbodkulturen antagits till Unescos lista över immateriella kulturarv! Det är en tradition som formar landskapet och bidrar till den biologiska mångfalden, men verksamheten fyller även en social och kulturell funktion för utövarna.

Svenska Unescopriset gick i år till Agnes Stenbom och Olle Zachrison. De belönades för sitt innovativa arbete inom den ideella organisationen Nordic AI Journalism, som starkt bidragit till att etablera ett etiskt och transparent arbetssätt för användning av AI inom journalistiken.

Kulturarvsfrågorna har varit stora 2024 och vi blickar tillbaka med hjälp av Eric Fugeläng, ledamot i Svenska Unescorådet och vikarierande överantikvarie för Riksantikvarieämbetet. Han har mångårig erfarenhet av kulturarvsområdet och bidrar också med några spaningar framåt.

God Jul och Gott Nytt år!

I dag finns omkring 300 levande fäbodas runt om i Sverige. Foto: Förbundet Svensk Fäbodkultur

Nu finns fäbodkulturen på Unescos lista över levande kulturarv

Den 3 december blev den svenska och norska fäbodkulturen antagen till Unescos representativa lista över immateriella kulturarv. Genom listningen värnas traditioner, seder och bruk som förs vidare genom generationer. För fäbodkulturens del handlar det om allt från djurhållning till mat och musik.

I Skandinaviens berg, skog- och kustområden finns sedan århundraden en historia av att flytta boskap till sommarbete och det har gett upphov till en mångfacetterad fåbodkultur. Det är en tradition som formar landskapet och bidrar till den biologiska mångfalden. Verksamheten fyller även en social och kulturell funktion för utövarna.

– Det är mycket glädjande att det svenska och norska fåbodbruket nu tagits upp av Unesco. Detta innebär inte bara att fåbodkulturen synliggörs och sprids till en bredare publik, utan också att det skapas förutsättningar för ett fortsatt starkt engagemang för att bevara och utveckla denna värdefulla kulturyttring i våra båda länder, säger Maria Wilenius, generalsekreterare på Svenska Unescorådet.

I Sverige har fåbodbruket varit utbrett framför allt i Värmland, Dalarna, Gästrikland, Hälsingland, Härjedalen och Jämtland. I dag finns omkring 300 levande fåbodanläggningar runt om i Sverige.

– Fåbodbruket var under hundratals år en förutsättning för att småbrukare i stora delar av Sverige och Norge skulle klara sin försörjning. Att fåbodbruket får detta erkännande av Unesco är ett bevis på dess kulturella och historiska värde för oss i dag och för kommande generationer, säger Martin Sundin, generaldirektör på Institutet för språk och folkminnen (Isof).

Unescos mellanstatliga kommitté för skydd av immateriellt kulturarv möttes i början av december i Asunción i Paraguay. Tillsammans med fåbodkulturen skrevs 58 element från länder runt om i världen in på den representativa listan över mänsklighetens immateriella kulturarv. Därtill togs två element upp på listan som behöver omedelbart skydd och tre program fördes till registret över goda metoder för skydd av immateriellt kulturarv.

– Med dessa 63 nya praktiker och traditioner fortsätter konventionen att knyta vår generation till alla de som har gått före oss och att ständigt stärka banden mellan de 183 stater som är parter i konventionen", sa Audrey Azoulay, Unescos generaldirektör i ett pressmeddelande.

Med över 900 deltagare från 120 länder var detta kommittémöte det näst största sedan konventionens start, vilket återspeglar den växande betydelsen av immateriella kulturarv. 788 kulturella praktiker i 150 länder är nu en del av Unescos levande kulturarv. Nästa möte för kommittén kommer att äga rum i december 2025 i New Delhi, Indien.

[Fåbodkulturen antagen till Unescos lista över levande kulturarv « Svenska Unescorådet I fåbodarnas land | Institutet för språk och folkminnen](#)

Om Unescos konvention: [Levande kulturarv](#)

Pressmeddelande: [Fåbodbruk – en del av mänsklighetens immateriella kulturarv – Regeringen.se](#)

Om nya och gamla sätt att lära på konferens om kreativitet

Hur kan skolan stärka kreativitet och kritiskt tänkande? Den frågan stod i centrum för konferensen *Rethinking Creativity in Education*, arrangerad av Berättarministeriet och Karolinska Institutet den 20–21 november.

Bland annat lyftes nya sätt att använda artificiell intelligens i skolan, som The wisdom project, där visualisering och interaktiva lärmiljöer kompletterar undervisningen. Utbildningsminister Johan Pehrson invigde konferensen med ett tal där han förespråkade ”back to basics”, med läraren och fysiska skolböcker i fokus i stället för skärmar.

På bilden: Ronald A. Beghetto, Arizona State University, Cassie Hague, OECD, Maria Wilenius, Unescorådet och Bill Lucas, Learning University of Winchester. Foto: Asta Alvesson

Svenska Unescorådets generalsekreterare Maria Wilenius deltog i ett panelsamtal och betonade bland annat vikten av utbildning för alla.

– Utifrån Unescos perspektiv är utbildning för alla en grundläggande prioritet. Det finns fortfarande 250 miljoner barn som inte går i skolan alls. Skolsystemen ser väldigt olika ut, men OECD:s rapport visar att rikare länder inte nödvändigtvis har bättre resultat i kreativt tänkande. Det finns en intressant blandning mellan länder, sa Maria Wilenius.

Konferensen samlade experter från hela världen och erbjöd inspirerande föredrag och samtal om hur kreativitet kan bli en central del av framtidens skolsystem. Bland andra deltog Ronald A. Beghetto från Arizona State University, Mara Krechevsky från Harvard Graduate School of Education och Andreas Schleicher från OECD.

Agnes Stenbom och Olle Zachrisson. Foto: @magnus_sandberg_photo

Svenska Unescopriset till Agnes Stenbom och Olle Zachrisson för arbete med etik och AI

I år gick Svenska Unescopriset till Schibsted Medias Agnes Stenbom och Sveriges Radios Olle Zachrison. De belönades för sitt innovativa arbete inom den ideella organisationen Nordic AI Journalism, som starkt bidragit till att etablera ett etiskt och transparent arbets sätt för användning av AI inom journalistiken.

Agnes Stenboms och Olle Zachrisons arbete är i linje med Unescos värderingar om etik och AI samt yttrande- och pressfrihet.

– Genom sitt arbete skapar de tillit till medier i en tid av stora utmaningar för pressfriheten” sa Maria Wilenius, generalsekreterare på Svenska Unescorådet, i samband med prisutdelningen.

Priset består av ett diplom och delades ut under Publicistklubbens 150-årsjubileum i Stockholm den 7 november. Publicistklubben är en ideell organisation som slår vakt om tryck- och yttrandefriheten samt främjar debatt.

Ny broschyr om etik och AI!

Den snabba utvecklingen av AI har skapat ett akut behov av transparens och etik. Unesco har uppmärksammat detta genom sin rekommendation om etik och AI från 2021, som betonar vikten av att AI skyddar mänskliga rättigheter, som yttrandefrihet och jämlikhet, och att beslutsfattandeprocesser i AI-system är transparenta.

Nu finns en kortfattad version av rekommendationen – översatt till svenska. Kan laddas ner här: [Unescos-rekommendation-om-etik-och-AI-sammanfattad-pa-svenska.pdf](#)

Kommittén demokratins röstbärares presidium. Från vänster, Tora Holmberg, vice rektor Uppsala universitet, Annika Hamrud, projektledare FOJO, Katarina Renman Claesson, jurist, KRO, Tove Carlén, jurist, Journalistförbundet. Längst bak: Sverker Lundin, vd Sveriges Unga Akademi, Max Låke, verksamhetsledare Unga Tankar om Musik

Kommittén för demokratins röstbärare finns nu på nätet

Den nybildade kommittén som samlar journalister, kulturskapare och forskare i ett brett nätverk för att möta de gemensamma utmaningar dessa yrkesutövare möter i arbetsvardagen, har nu en egen hemsida.

På hemsidan kan du som är intresserad av nätverket, vill ta kontakt eller vill ta del av de aktiviteter som genomförs följa kommitténs arbete.

Bland annat finns nu en nytt webinarium om påverkansbrott mot demokratibärande funktioner att ta del av. Här berättar Martina Lindberg, verksamhetsutvecklare på Polisen, vad som sker vid en polisanmälan och förundersökning, samt vilka möjligheter det finns att få stöd av polisen.

Ny hemsida: [Demokratins röstbärare](#)

Kommittén för demokratins röstbärare bildades i mars 2024 i syfte att genom ökat tvärsektoriellt samarbete stärka journalisters, forskares och kulturskapares möjligheter att verka fritt i Sverige och globalt.

Ta del av utbildningen här: [Webbinarium om påverkansbrott mot demokratin – Demokratins röstbärare](#)

Kulturarvsåret 2024

2024 har varit ett år med stort intresse för kulturarvsfrågorna. Vi blickar tillbaka och Eric Fugeläng, ledamot i Svenska Unescorådet och vikarierande överantikvarie för Riksantikvarieämbetet, ger sin bild av året som gått. Han har mångårig erfarenhet av kulturarvsområdet och bidrar också med några spaningar framåt.

Unescos Haagkonvention om skydd för kulturegendom i händelse av väpnad konflikt fyller 70 år i år. Varför är den värd att uppmärksamma?

Haagkonventionen från 1954 är ett av de mest betydelsefulla juridiska instrumenten för det internationella skyddet av kulturarv. Konventionen erbjuder inte bara kulturegendom ett juridiskt folkrättsligt skydd utan fungerar också som ett normativt verktyg för att stärka varje lands beredskap i fredstid och förmåga att skydda sitt kulturarv under krig. Skyddsbestämmelserna innefattar bland annat planering och investeringar i skyddet av kulturhistoriskt viktiga samlingar och byggnader.

Eric Fugeläng, Riksantikvarieämbetet. Foto: Benita Eklund

I Sverige arbetar kulturarvssektorn nu, med anledning av det förändrade säkerhetsläget, mer intensivt än någonsin för att stärka beredskapen för att skydda kulturarvet i händelse av krig. Det gör konventionen särskilt angelägen att uppmärksamma i år. Erfarenheter från Nazisternas förstörelse och plundring av kulturarv tillhörande judar och romer under andra världskriget eller mer samtida konflikter i Irak, Syrien, Libanon, Mali, Etiopien, Myanmar och Ukraina har tydligt visat att attacker på kulturarv är en medveten militärstrategisk handling. Därför är skyddet av vårt kulturarv inte bara en fråga för vår sektor, det måste också ses som en prioriterad del av den nationella säkerhetspolitiken. 70 års jubileet har gett oss flera möjligheter att påtala detta både i Sverige, Danmark och i Finland.

Hur bidrar vi från svenskt håll till att värna kulturarv globalt?

Riksantikvarieämbetet fungerar som fokuspunkt för tre av Unescos kulturkonventioner: Världsarvskonventionen, Haagkonventionen och 1970 års konvention för att motverka illegal handel med kulturföremål. Inom ramen för detta arbete är vi aktiva på den internationella arenan och strävar efter att höja både statusen och standarden för kulturarvet globalt.

I vårt arbete med det nationella genomförandet av dessa konventioner bidrar vi också till att stärka deras internationella genomslagskraft. Detta genom att sätta skyddet av kulturarv högt på den nationella agendan, vara transparenta och bjuda in internationella aktörer till dialog, samt genom att dela med oss av vår expertis, erfarenheter och kunskap där vi kan.

Sedan Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina har Riksantikvarieämbetet i samarbete med Myndigheten för samhällsskydd och beredskap även haft en insamling av skydds-

och packmaterial till drabbade institutioner som ett svar på behov uttryckta via EU:s civilskyddsmekanism. Riksantikvarieämbetet har även bidragit till att möjliggöra dokumentationsinsatser av klottret i Sofiakatedralen. För att främja internationellt erfarenhets- och kunskapsutbyte och för att öka medvetenheten om behovet av skydd av kulturarv deltar vi också ofta som talare på olika internationella konferenser.

Eftersom kulturarv inte bara förstörs och missbrukas i krig utan även plundras och säljs illegalt tycker jag även de öppna breven till auktionsmarknaden 2015 och 2022 med uppmaning om vaksamhet att sälja föremål från Syrien respektive Ukraina som skickats ut är värda att nämna.

I Sverige har Riksantikvarieämbetet varit en viktig del i processen med att godkänna vilka kulturegendomar som ska märkas ut med Haagkonventionens emblem, den blåvita skölden, som ska skydda värdefull kulturegendom i krig. Arbetet har fått upp farten 2024 och nästa år väntas en lång rad skyltar sättas upp över landet. Vilken funktion har den blåvita skölden för lokala och nationella kulturarv?

Haagkonventionens blåvita sköld kan ses som kulturarvets motsvarighet till Genèvekonventionernas röda kors, då den på ett liknande sätt markerar och tydliggör en plats folkrättsliga skydd. Utmärkningen är därför i sig ett kraftfullt rättsligt instrument, men precis som andra av Unescos utmärkelser är den också en stark symbol. Den placerar det lokala kulturarvet i en global kontext och är en källa till stolthet – en betydelsefull bekräftelse på att lokalt kulturarv erkänns som värdefullt att skydda, även i krigssituationer.

Förhoppningen är att denna utmärkning inte bara stärker förvaltarnas medvetenhet om kulturarvets internationella skydd, utan också förbättrar deras förmåga att planera och vidta förberedelser. På så sätt ökar chanserna att dessa platser skyddas så effektivt som möjligt om en krigssituation skulle uppstå.

I en ideal värld skulle den blåvita skölden få stridande styrkor att respektera kulturarvet och avstå från att använda kulturegendom för militära ändamål samt undvika att skada eller förstöra den i attacker. Tyvärr visar närtidens exempel att folkrätten ofta åsidosätts, vilket leder till att även skyddad kulturegendom skadas eller förstörs i krig. I sådana fall kan utmärkningen spela en viktig roll för att stärka bevisningen och bidra till fällande domar i internationella domstolar efter konfliktens slut.

Vilken betydelse har våra kulturarv för samhället i stort?

Kulturarv kan egentligen vara alla former av spår som människan lämnat efter sig genom olika tider. Dessa spår kan vara både materiella, som till exempel enskilda objekt, byggnader eller miljöer, och immateriella, som till exempel seder, traditionella hantverk och idéer. Men när vi använder begreppet kulturarv brukar det samtidigt innebära att vi tillskriver dessa spår ett visst värde. Ibland görs det här av våra institutioner, som exempelvis förvärvar och bevarar samlingar, utnämner byggnadsminnen eller till och med stiftar lagar för att säkra att vissa kulturarv kan bevaras, användas och utvecklas. Men det kan också göras av enskilda individer eller aktörer inom civilsamhället som utifrån sitt perspektiv kan se att just dom här spåren är värdefulla och kan användas för att förstå hur våra samhällen har sett ut och utvecklats.

Lite förenklat kan man kunna säga att kulturarvet utgör vårt kollektiva minne och den kunskap vi idag behöver för att kunna förstå hur det kommer sig att världen vi har idag

ser ut som den gör. För många utgör kulturarvet också gemensamma referensramar och byggstenar för såväl individuella som kollektiva identiteter och samhörigheter. Med hjälp av den kunskap som kulturarvet kan erbjuda om vår historia och utveckling kan vi förhoppningsvis också dra viktiga lärdomar inför dom vägval och beslut vi fattar vi behöver fatta framöver.

Att kulturarv i många historiska och pågående konflikter inte bara råkar bli skadat utan medvetet plundras, manipuleras och förstörs är också ett bevis för hur betydelsefullt det anses vara för samhällets grundläggande behov, värden och säkerhet – i vardag såväl som under kris och krig.

Vilka är de största utmaningarna när det handlar om kulturarv?

Just idag skulle jag nog kunna säga att beredskap för skydd av kulturarv i händelse av krig är vår största utmaning. Men sett över lite tid vill jag hellre nämna tre områden som återkommande innebär utmaningar för alla som förvaltar kulturarv. Det är representativiteten, tillgänglighöret samt bevarandet och tidsperspektivet.

Representativiteten har att göra med våra värderingar och urval. Ibland blir vårt kollektiva minne för selektivt och vi kommer, trots våra bästa intentioner, kanske inte göra den mångfald av människor och företeelser som funnits rättvisa.

Tillgänglighöret handlar om att det finns en betydande diskrepans mellan det värde vi ser att kulturarv kan skapa för exempelvis individer, skolan, forskningen eller dom kreativa näringarna och hur många som når fram till använder kulturarv. Statistik rörande kulturvanor eller undersökningar om skolbesök vittnar om betydande variationer rörande vilka som tar del av kulturarv och att stora delar av vårt kulturarv finns trots att hela samhället genomgått en digital transformation inte digitaliserat och tillgänglig via internet.

Bevarandet och tidsperspektivet handlar bland annat om utmaningar kopplade till att på ett hållbart sätt förvalta kulturarv så att det både kan användas och utvecklas för att vara relevant idag, samtidigt som vi vill säkerställa att dessa bevaras för många generationer framöver.

Vad ser du för framtida trender inom området?

Inom kulturmiljöområdet kan vi, inte minst med anledning av den gröna omställningen och klimatanpassningen se att antalet målkonflikter på statlig, regional och kommunal nivå ökar. Behovet av snabbare processer inom samhällsbyggnad gör också att arbete med olika styrmedel behöver utvecklas och för att förbättra effektiviteten och snabbare få fram relevanta beslutsunderlag finns även stor potential i utvecklingen av den digitala kulturmiljöinformationshanteringen, analysverktygen och på några år sikt även användningen av AI.

På museisidan skulle jag, för att möta dom stora resursbehoven gärna se en trend med mer samverkan och gemensamma lösningar för utmaningar kopplade till ändamålsenliga och säkra magasin. Jag vill också se att trenden eller snarare den nuvarande positionen med ett rekordhögt förtroende hos allmänheten för svenska museer håller i sig. Det är, i tider när vi blir allt mer vana att behöva utöva källkritik och hantera deepfakes en oerhörd tillgång inom kulturarvsområdet.

Tyvärr tror jag även att trenden att använda eller missbruka kulturarv i olika former av konflikter kommer hålla i sig. Och i spåren av pågående konflikter tror jag också att vi fortsatt kommer få se en ökad illegal handel med kulturföremål.

Tycker du att fler borde ta del av Svenska Unescorådets nyhetsbrev?

Skicka vidare den här länken så får fler chans att följa det som händer i Unescos verksamhet nationellt och globalt!

[Get a Newsletter \(gansub.com\)](https://gansub.com)

Stort tack!

Vill du ta del av nyheter från Unesco och Svenska Unescorådets verksamhet oftare? Titta in på vår hemsida:

[Svenska Unescorådet « — Utbildning, vetenskap, kultur och kommunikation bygger fred](#)

Följ oss på sociala medier!

Du får detta nyhetsbrev eftersom du är en kund till oss eller för att du har skrivit upp dig på vårt nyhetsbrev. Skulle du vilja avsluta din prenumeration, [klicka här](#).

© 2024 Get a Newsletter Scandinavia AB